

KIRJA-ARVOSTELU

Ulla Rajala

Tutkijat vastaavat: miksi antiikintutkimusta tarvitaan

Antiikintutkimus, klassiset kielet, muinaiskreikka, latina, papyrologia, antiikin filosofia, teologia, lääketieteen historia, roomalainen oikeus, vihapuhe, naistutkimus, suurmieshistoria, antiikin mytologia, antiikin kirjallisuus, kääntäminen, klassillinen arkeologia, antiikin luontosuhde, antiikin taide

Ulla Rajala, dosentti, Oulun yliopisto, rajalaullam@gmail.com. Rajala on erikoistunut klassilliseen arkeologiaan, erityisesti Keski-Italian esiroomalaiseen arkeologiaan

207

Marke Ahonen & Mika Perälä & Ville Vuolanto: *Antiikki ja me: Miksi antiikintutkimusta tarvitaan*. Gaudeamus, 2024. 440 s.

Vuoden 2023 alussa suomalaiset antiikintutkijat saivat huonoja uutisia kahdelta taholta: Turussa oltiin lakkauttamassa Turun yliopiston klassillisten kielten ja antiikin kulttuurin professuuria ja Oulussa ei aiottu palkata uutta lehtoria dosentti Timo Sirosen eläköityessä. Kansainvälinen adressi esti Turun professuurin katoamisen, mutta Oulussa lehtoraatti lopetettiin ja sen mukana klassillisten kielten opetus latinan alkeiskurssia pidemmälle. Jo aiemmin klassillisen arkeologian lehtoraatti Oulussa oli muutettu historiallisen ajan lehtoraatiksi. Antiikintutkijoiden yhteisössä heräsi ajatus, että sen jäsenten tulisi selkeämmin viestittää suurelle yleisölle antiikintutkimuksen merkitystä ja sen historiaa Suomessa. Nyt arvosteltava vuonna 2024 ilmestynyt kirja on syntynyt tämän kuohunnan tuloksena.

Antiikki ja me -kirjassa on kuusi osaa, joissa on yhteensä 20 artikkelia sekä johdantoluku ja liite klassisten kielten opetuksesta ja antiikin tutkimuksesta Suomessa. Kirjassa on myös henkilöhakemisto. Ärsyttävästi kaikki loppuviitteet ja lukukohtainen kirjallisuus on koottu yhteen kirjan loppuun. Aiheesta huolimatta kuvitus on vähäistä ja painopaperi huokoista.

Kirjan kuusi osaa jakavat artikkelit eri tutkimusaiheisiin. Ensimmäisessä osassa Elävät kuolleet kielet käsitellään kreikan ja latinan sekä papyrustutkimuksen maailmaa. Toinen osa Antiikin ajatusten pitkät jäljet hahmottaa antiikin merkitystä filosofiasa, lääketieteessä, teologiassa ja oikeustieteessä. Kolmannessa osassa Tutkimus uudessa valossa katsotaan antiikin vihapuhetta sekä nais- ja miestutkimusta. Neljännessä luvussa Kirjallisuuden tosiklassikot keskustellaan antiikin kirjallisuudesta ja sen kääntämisestä. Viidennessä luvussa Menneet tilat ja esineet sivutaan klassillisen arkeologian aiheita.

Kuudennessa luvussa Epilogeja keskustellaan antiikin monimuotoisuudesta ja antiikista siltana menneen ja tulevan välillä.

Kirjan toimittajina ovat olleet nuoremmat tutkijat. Siksi kirjan henki on ajan hermolla. Johdannossa todetaan, miten antiikki epäsuorasti on osa suomalaista historiaa osana länsimaalaista kulttuuriperintöä. Luvussa käsitellään antiikintutkimuksen ajassa kiinni olevaa luonnetta: vakituisia työpaikkoja on vähän ja tutkimus muotoutuu paljolti apurahoilla tehtyjen projektien ja yksittäisten tutkijoiden mielenkiinnonkohteiden mukaiseksi. Lisäksi tutkijat tulevat monien eri tieteiden parista: valmista tietä antiikintutkijaksi ei ole, vaikka useimmilla klassilliset kielet ovat keskeisiä tutkimusmateriaalin hallinnassa. Suhteessa väkilukuun suomalainen antiikintutkimus on vilkasta, mutta kuuluisatkin nimet ovat usein akateemisia pätkätyöläisiä. Kirjan monialaiselle kirjoittajakunnalle esitettiin yksi kysymys, jonka kautta suomalaisen antiikintutkimuksen tilaa ja merkitystä avataan: ”Miksi antiikki?”. Siksi lähestymistavat ovat olleet erilaisia.

Ensimmäinen osa kuolleista kielistä on varsin yhtenäinen, osaksi siksi, että siinä on paneuduttu kreikan ja latinan käyttämisen ja opettamisen historiaan kronologisesti. Minna Seppänen kirjoittaa ”Kreikan kielen osaamisesta ja opettamisesta” ja koskettelee sekä kreikan suhteellista vaikeutta että latinaan verrattuna syrjäisempää asemaa suomalaisessa sivistyksessä. Kuitenkin kreikan osaaminen avaa mahdollisuuden lukea kirjallisuuden, filosofian ja näytelmäkirjallisuuden mestariteoksia ja Raamatun Uutta testamenttia alkukielellä. Seppo Heikkisen ”Latinan opetuksen ja osaamisen merkitys” on napakka ja uutta tietoa antava paketti. Siinä keskeisesti käsitellään sekä klassisen latinan asemaa menneisyydessä että latinan ja sen opetuksen suhdetta kehittyviin nykykieliin ja niiden sanastoon. Marja Vierroksen ”Sukellus papyrustekstien maailmaan” esittelee materiaalia, joka tuo Egyptin hellenistisen ja roomalaisaikaisen arkielämän lähelle nykyaikaa. Luvussa myös katsotaan tukevasti tulevaisuuteen, sillä erilaiset digitaaliset menetelmät ja tekoäly ovat nyt keskeisessä asemassa fragmenttisten tekstien koostamisessa ja tulkinnassa.

Toisessa osassa Mika Perälä luvussa ”Suhteellisuuden tulkintoja antiikin filosofiassa” ottaa erilaisen, maallikkolukijalle vaikeamman lähestymistavan. Tämä ei niinkään johdu siitä, että hän lähestyy antiikin filosofiaa yhden esimerkin, Protagoraksen suhteellisuuskäsityksen, kautta. Ongelmana on se, että tekstissä oletetaan, että lukijat tietävät filosofian peruskäsitteitä: ontologiaa tai epistemologiaa tai antiikin filosofisia suuntauksia ei sen tarkemmin selitellä. Marke Ahosen ”Antiikin lääketieteen loisto ja kurjuus” on hyvä katsaus antiikin ja modernin lääketieteen suhteeseen. Niko Huttusen artikkelissa ”Uusi Testamentti ja antiikin filosofinen aatemaailma” törmätään samaan eri filosofisten koulukuntien selittämättömyyteen kuin Perälänkin artikkelissa. Kiinnostavaa on Jeesuksen ja apostolien kielen ja ajan filosofisten virtausten yhtenevyys. Kaius Tuorin ”Roomalainen oikeus Euroopan historiassa ja oikeustieteessä” tuo mukaan huumoria aiheen käsittelyyn anka-analogian kautta. Perimmiltään artikkeli on vakava mutta naseva katsaus roomalaisen oikeuden 2000 vuoden historiaan.

Kolmannessa osassa Antti Lampisen ”Vihapuhe, syrjintä ja antiikintutkimus” vie lukijan somen pyörteisiin ja muistuttaa, että antiikintutkijoiden tulee olla valmiita kritisoimaan niitä, jotka käyttävät antiikkia vääristellen eri ideologioiden propagoimiseen. Artikkelissa myös katsotaan millaisia ennakkoluuloja antiikissa kohdistettiin erituisiin ihmisiin ja käsitellään antiikintutkimuksen edustuksellisia ongelmia liittyen sen kuvaan elitistisenä harrastuksena. Lampinen toivoo, että antiikintutkimus jatkossakin kehitty monimuotoisemmaksi. Malin Grahn-Wilderin artikkelin ”Antiikin viisaat naiset” lähtökohtana on 2000-luvun alun lukupiiri ja hänen henkilökohtainen valintansa tutustua muihinkin kuin miespuolisiin länsimaisiin filosofeihin. Grahn-Wilder käy läpi antiikin tunnetuimmat naisfilosofit luodakseen monimuotoisempaa kuvaa filosofiasta. Samoin Marja-Leena Hänninen pyrkii

monimuotoisempaan uskontohistoriaan valottaen naisten asemaa roomalaisessa uskonnollisessa elämässä artikkelissa “Naiset roomalaisessa uskonnossa”. Hänninen kysyy monta hyvää kysymystä naisten asemasta ja sen tutkimisesta. Jaakkojuhani Peltosen “Antiikin suurmieshistoria nyt” kertoo, miten suurmieshistoriaa voi tarkastella uudesta näkökulmasta analysoimalla sitä, miten näitä historioita on kerrottu eri aikakausina. Näin lähestytään yhteiskuntien tärkeimpinä pitämiä arvoja.

Neljännän osan yhteisenä teemana on antiikin kirjallisuuden ymmärrettävyys nykylukijalle. Kirjoittajista Elina Pyy on ajan hermolla artikkelissaan “Sukupuoli ja väkivalta antiikin myyteissä” pohtien, miten antiikin tutkijat voivat avata myyttien sukupuolittunutta väkivaltaa, joka heijastuu meidän yhteiskunnassamme. Tua Korhosen “Kreikkalaisen tragedian ‘olemus’” käsittelee Oidipus-tragedioita ja miksi ne puhuttelevat katsojia vielä 2400 vuoden jälkeen. Arto Kivimäki vertailee artikkelissaan “Antiikin kirjallisuuden kääntämisestä” erilaisia tapoja kääntää ja sitä, mitä hyvä käänös tarkoittaa. Sari Kivistön “Antiikin runous katoavana nautintona” pohjimmiltaan pohtii, voivatko tulevaisuuden lukijat nauttia alkutekstien rytmeistä ja äänteiden kirjosta, jotka loivat moniaistillista lukunautintoa antiikin jälkivaikutuksena. Tässä yhteydessä voi erikseen kehua sitä, miten hyvin artikkeleissa selitettiin teatteritaiteen ja runojalkojen erikoistermistöä.

Viidennessä osassa Samuli Simeliuksen “Antiikin materiaalisesta kulttuurista” käsittelee materiaalista ja visuaalista kulttuuria, mutta välttelee sanaa arkeologia. Tämä johtuu siitä, että hän käsittelee näitä historiankirjoituksen lähteinä ennemmin kuin itsenäisenä tutkimusalana. Jostain syystä Simelius ei mainitse ranskalaista annalistista historian koulukuntaa, joka edisti materiaalisesta kulttuurin käyttämistä historiallisena lähteenä. Suomen Rooman-instituutin tämänhetkisen johtajan Ria Bergin “Roomalaisia luontosuhteita” lähestyy aihetta lähinnä tekstien kautta ja esittelee ekologiseen humanismiin laskettavan tutkimusprojektinsa. Ville Hakanen artikkelissaan “Katse antiikin taiteeseen – katse ihmiskuvaan” käyttää Medusa Rondanini -veistosta ja sen kipsikopiota Helsingin yliopistossa esimerkkinä antiikin taiteen myyttisistä aiheista ja taiteen tutkimisen muutoksesta taiteilijakeskeisestä lähestymistavasta diskurssikeskusteluun.

Kirjan epilogissa käsitellään antiikintutkimusta laajemmin. Majastina Kahloksen “Antiikki ja kulttuurinen monimuotoisuus” käsittelee sitä, miten antiikin tutkimusala on laajentunut käsittämään muutakin kuin Kreikan ja Rooman glorifioitua korkeakulttuuria, välillä hyvinkin kriittisten kolonialismia ja elitismiä vastustavien uudistamisvaateiden kautta. Kahlos kuitenkin palaa ihanteeseen, jossa tutkija tutkimusta tehdessään on mahdollisimman objektiivinen. Viimeisessä artikkelissa “Antiikin tutkimus siltana menneeseen ja tulevaan” Ville Vuolanto toteaa antiikintutkimuksen merkityksen olevan sama kuin menneisyyden tutkimuksen yleensä: se toimii siltana menneisyyden ja tulevaisuuden sekä pysyvyyden ja muutoksen välisissä keskusteluissa. Hän painottaa sitä, että alan tulevaisuus lepää enemmän yksilöiden ponnistuksen kuin instituutioiden vakaiden rakenteiden varassa. Hän päättää kirjan yhteenvetoon “Suomi tarvitsee antiikintutkijoitaan: antiikin perintö on meidän perintöämme”.

Kaiken kaikkiaan *Antiikki ja me* on ensiluokkainen esitys tämän hetken suomalaisen antiikintutkimuksen monimuotoisuudesta ja nykyaikaisuudesta. Kirjan sivuilta tulee selväksi, että monet antiikin kulttuurin piirteet puhuttelevat ajallisesta etäisyydestään ja outoudestaan huolimatta nykyihmistä. Kirja on hyvin kirjoitettu ja selkeä. Lyhyissä esseissä ei ole voitu kattaa minkään alan kokonaisuutta, mutta valitut esimerkit kuvastavat tutkijoiden omimpia tutkimuskysymyksiä valottaen alan relevanttiutta.